

Dr. Öğr. Üyesi Ozan Deniz YALÇINKAYA

Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
ozandenizyalcinkaya@gmail.com

ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİK KURAMI BAĞLAMINDA DEYİMLER SORUNU: *BENİM ADIM KIRMIZI ÖRNEĞİ*

Öz

Edebî metinlerin ya da konuşmanın bir dilden başka bir dile aktarımı şeklinde tanımlanan çeviri, geçmişten günümüze kültürler arası bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Çeviri etkinliği söz konusu olduğunda, her dilin kendine ait anlamsal yoğunluğu ifade eden söylemlerinin ve imgelerinin iyi analiz edilip en üst düzeyde korunması son derece önemlidir. Dolayısıyla çevirmenin ilgili kültüre ve dile ait değerleri iyi bilmesi ve iyi aktarması gerekir. Çeviride deyim niteliği taşıyan sözlerin ve kalıplaşmış ifadelerin başka bir dile çevrilmesi ayrı bir dikkat ve özen gerektirir. Bu da çeviribilim açısından eşdeğerlik kuramının önemini daha da artırmaktadır.

Bu çalışmada Orhan Pamuk'un 1998 yılında Türkçe yayımlanan ve 2001'de Erdağ Köknar tarafından İngilizceye çevrilen *Benim Adım Kırmızı* romanında, *eşdeğerlik kuramı* kapsamında çeviriden kaynaklanan deyim sorunları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Benim Adım Kırmızı*, çeviri, eşdeğerlik, deyim, hedef ve kaynak dil.

THE PROBLEM OF IDIOMS IN THE CONTEXT OF EQUIVALENCE THEORY IN TRANSLATION: EXAMPLE OF *MY NAME IS RED*

Abstract

Translation, which is defined as the transfer of literary texts or speech from one language to another, has been used as a means of intercultural communication from the past to the present. When it comes to translation activity, it is very important to ensure that the discourses and images expressing the semantic intensity of each language are well analyzed and preserved at the highest level. Therefore, the translator needs to know and convey the related cultural and linguistic values well. Translation of idiomatic words and stereotypes into another language requires special attention and care. This increases the importance of equivalence theory in terms of science of translation.

In this study, the problems of proverbs arising from translation will be covered within the scope of *equivalence theory* in Orhan Pamuk's novel *My Name Red*, which was published in Turkish in 1998 and translated into English by Erdağ Köknar in 2001.

Keywords: *My Name is Red*, translation, equivalence, idiom, target and source language

Giriş

Kültürler arası etkileşimin önemli bir unsuru olan çeviri etkinliği, farklı toplumların temel yapıları olan dil ve kültürün yaşam ve yayılma alanlarının genişlemesinde bir köprü konumundadır. Stolze çeviriyi, *insanlar farklı diller kullandıkları sürece mütercim ve tercümanlık, siyasi ve toplumsal iletişimde, siyasi gücün yayılmasında olduğu gibi; felsefenin, bilimin, edebiyatın ve dinin-kültürün aktarımında dil engelinin aşılması için, insanın vazgeçilmez etkinliklerinden biri*” olarak değerlendirir (Stolze, 2013: 17). Sakine Eruz’a göre çeviri, *iki farklı kültür ve dil arasında yapılan bir etkinliktir yani iki farklı kültüre ait toplulukların konuştuğu iki farklı dil arasında gerçekleşen iletişimsel bir edim sürecidir* (Eruz, 2012: 45). Ateşman (2001), bir çevirinin amacına ulaşabilmesi için şu dört ölçütün yerine getirilmesi gerektiğini belirtir:

1. Çeviri bir kültürel aktarımdır.
2. Çeviri bir eylemdir.
3. Çeviride önemli şey erek metnin işlevidir.
4. Metinler diğer metinlerle ilişkileri içinde anlam kazanır.

Yazınsal metinler çevirisinde, kaynak dil ve hedef dil arasındaki farklılıklardan dolayı meydana gelebilecek sorunları Aksoy şöyle sınıflandırmaktadır:

- 1) Sanatsal dil kullanımı ile ilgili sorunlar
- 2) Dil bilimsel sorunlar
- 3) Kültürel sözcükler ve kavramlar
- 4) Zamansal farklılıklar ile ilgili sorunlar
- 5) Yazınsal türler ile ilgili sorunlar (Aksoy, 2002: 83).

Dil ve kültür arasındaki farklılıklardan kaynaklı olarak çeviride bire bir eşitlik sağlanamayacağını, bunun yerine çeviride iki dil arasındaki benzerlik ilişkisini savunan Erten, çeviri etkinliğinde kayıplar oluştuğunu ve eş değerlik sağlanamadığını ileri sürerek metinleri şu şekilde sınıflandırır: “Bilimsel ve teknik metinler: Genelde düz anlama sahiptirler... Yazın metinleri: Yazarların dil özelliklerini, kendilerine özgü soluklarını, deyiş ve ritimlerini, dil aracılığıyla ifade ettikleri yapıtlar oldukları için bir dilden öbür dile aktarıldıklarında yan anlam, örtük anlam, gönderimsel anlam, iletişimsel anlam ve çağrışımsal anlamlarından dolayı eşdeğerlik kazanamadığı zamanlarda kayıplara uğramaktadırlar” (Erten, 1993: 315-316)

Çeviribilimsel açıdan eşdeğerlik kavramı, çeviri etkinliği bağlamında en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Berrin Aksoy, *Çeviride Eşdeğerlik Kavramı* adlı makalesinde yabancı bilim insanlarının eşdeğerlik kavramı üzerine görüşlerini ortaya koyarak şu önemli tespitte bulunur:

“Eşdeğerlik kavramının günümüzde betimleyici çeviri araştırmalarının gelişimi ile kaynak metindeki dilsel unsurların bire bir hedef metinde yaratılması arayışı olarak algılanmayarak özellikle yazın çevirisinde her bir çeviri metni ayrı ayrı ve üretildiği koşullar içinde değerlendirildiği ve eş değerliliğin hedef kültürün dili, sosyolojik ve kültürel yapısı ve yazınsal koşulları açılarından oluşturulmaya çalışıldığı bir kavram haline dönüştüğü söylenebilir” (Aksoy, 2001: 5).

Her dil ve kültürün kendine özgü imgesel ve çağrışımsal söylemleri ve anlamsal yoğunluğa sahip ifadeleri vardır. Çeviri etkinliği söz konusu olduğunda bu söylem ve anlamsal gücün en üst düzeyde korunması gerekir. Eşdeğerlik kuramı bağlamında kaynak dildeki anlam yoğunluğunun hedef dile aktarılması, çevirmen açısından özel bir çaba ve dikkat gerektirir. Dolayısıyla özellikle kültürün ve ona ait değerlerin çevirmen tarafından göz önünde bulundurulması çevirinin amacına ulaşması bakımından son derece önemlidir. Aynı biçimde, yakın kavramlar belirten tüm sözcükler karşılıklı olarak birbirini sınırlandırır. Böylece herhangi bir sözcüğün değerini, onu çevreleyen diğer sözcükler belirler. Bir kaynak dilden erek dile çeviri yapmak, her zaman birbirinin eş değeri olmayan bir değerler dizgesini bir başka değerler dizgesine aktarmaktır. İyi çeviriler sözcük sözcük bağlı

kalınarak yapılan çeviriler değil, metni başka değerler dizgesine aktarırken, metnin anlamını olanaklar ölçüsünde uyarlamaya çalışmaktır... Çeviri, çevresiyle birlikte ele alınan çevrilecek metin ile bu çevirinin hedeflendiği toplumun düşün yapısıyla dile getirilen gereksinimler arasında kurulan ilişkiye bağlıdır (Kıran ve Kıran, 2013: 472-474). Dile has atasözleri, deyimler hatta bazen argoyla başlayan ve ötesinde dilin milletleşen bütün renklerini taşıyan geniş bir kullanım alanına sahiptir (Arslan, 2008: 261). Doğan Aksan da deyim ve atasözlerinin çevirisinde karşılaşılabilecek sorunları şu şekilde özetler:

“Deyim niteliği taşıyan sözleri, kalıplaşmış öğeleri, bir dile tam karşılığını bularak aktarmak kimi zaman bütün bütün olanak dışına çıkar. Eğer böyle öğeleri sözcük sözcük çevirecek olursak aktardığımız dile yabancı bir anlatım, o dilde anlamı olmayan bir söz dizisi ortaya çıkar. Örneğin düşün değil, bayram değil, eniştem beni niye öptü?, kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla, Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak, Sultanahmet’te dilenip Ayasofya’da sadaka vermek gibi deyimleri başka dillere çevirmek, değişik kültürlerden kimseleri hiçbir şey anlamayacakları sözlerle karşı karşıya bırakmak olur” (Aksan, 2003: 76).

Bulgular ve Tartışmalar

Tarihî roman türünün örneklerinden biri olan ve 59 bölümden oluşan *Benim Adım Kırmızı*, geleneksel Doğu hikâyesi ile Batı kökenli roman türünün senteziyle kurgulanmış bir eserdir. Hem anlatım tekniği hem de olay örgüsü bakımından edebiyatımızda önemli bir yapıt olan *Benim Adım Kırmızı*, Orhan Pamuk’a 2003 IMPAC Dublin Edebiyat Ödülü’nü kazandırır. 16. yüzyıl Osmanlı nakkaşlarının hayatını konu edinen yapıt, hem polisiye hem de bir aşk romanı olma özelliğini taşır. Pamuk, postmodern üst kurmaca tekniğiyle farklı iki kültüre ait imge ve motifleri kullanarak, okuyucuyu çeşitli serüvenlere sürükler. Yazar Öteki Renkler’de *bütün kitaplarım Doğu’nun ve Batı’nın yöntem, usul, alışkanlık ve tarihinin karışmasından yapılmıştır ve kendi zenginliğimi de buna borçluyum* (Pamuk, 1999: 155) der.

Yazarın “en renkli ve en iyimser romanım” diye nitelendirdiği *Benim Adım Kırmızı*, Osmanlı padişahlarından Sultan III. Murat döneminde, 1591 yılında İstanbul’da karlı bir kış gününde geçer. Romanda her bölümünde anlatıcı, aynı zamanda o bölümde sözü edilen hikâyenin kahramanıdır. Dolayısıyla, her bölümde anlatıcı değişir. Romanda; Kara, Zeytin, Kelebek, Şeküre, Ester, Leylek gibi karakterlerin yanında ağaç, para, at gibi insan dışı varlıklar da tıpkı bir kahraman gibi konuşurlur.

Benim Adım Kırmızı romanı 2001 yılında Printed in the UK by CPI Bookmarque, Crydon, CrO 4^{TD} yayınevi bünyesinde Erdağ Göknar tarafından İngilizceye *My Name is Red* adıyla çevrilmiştir. Kitabın aslı 470 sayfadan, çevirisi ise 503 sayfadan oluşmaktadır.

Bir eserin çevirisinde sosyokültürel kavramların çevirmen tarafından iyi analiz edilmesi son derece önemlidir. Bu sosyokültürel kavramların başında deyimler gelmektedir. Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili* adlı kitabında çevirmenin birtakım özelliklerine dikkat çekerek şu vurguyu yapar:

“Gerçekte çevirmenin hem kaynak dilin hem de çeviri dilinin işleyiş düzenini çok iyi bilmesi, ikisinde de dil bilimsel öğeleri çözümleyecek yetide olması, yabana atılmayacak bir noktadır. Yalnız, metnin görünür nesnel sınırları ötesindeki birçok ilişkisinin de göz önünde tutulması, sağlıklı bir çeviri yönteminin ön koşuludur” (Akşit, 2006: 17).

Bu çalışmada *Benim Adım Kırmızı* romanında yer alan bazı deyimlerin İngilizceye çevirisinde tespit edilen sorunlar ele alınacaktır. Aşağıdaki tabloda *Benim Adım Kırmızı* romanında yer alan deyimlerden bazılarının Türkçe ve İngilizcesi verilmiştir. Bu deyimlerden bazıları kitapta geçtiği sayfa numaralarıyla birlikte eşdeğerlik kuramı bağlamında değerlendirilecektir.

Türkçe Deyim	İngilizce Deyim
...ayağını kesmek... (33)	...he was forced to quit...(28)
...aklı bir karış havada... (33)	...but still bereft of any common sense...(28)
Bütün hayatıma bakışına aklım takıldı. (89)	I was intrigued and bothered ...(89)
Aklı iyice başından gitti biçarenin. (151)	She's gone clear out of her mind, the poor girl.(156)
"aklını açıp, gözlerini cin gibi yapınca..." (216)	...the coffee had cleared the master's mind and given him the eyes of a jinn. (226)
... onların aklını çelmeye çalışıyordum. (331)	...by attempting to destroy their faith (350)
...alı al moru mor...(151)	...all flushed and blushing. (156)
...sonra bütün bütün semtimizden ayağı nasıl kesildi... (52)	... how he ceased to visit our house...(48)
...beş para etmez herifin tekiyim. (43)	...I was simply worthless (38)
"...bir çuval incir berbat olur." (229)	...All of our efforts will have been in vain. (240)
"...bir kaşık suda boğmasımlar" (410)	...they wouldn't turn on me in a sudden fit of vengeance (438)
Beni burnu büyük bulup iğnelemesinler diye.... (25)	...they wouldn't accuse me of conceit...(19)
Bana cin gibi bakın da size niye bu kadar yalnız olduğumu anlatayım. (59)	Stare at me as you would at jinns (56)
"...çiğ süt emmiş insanoğluymuş;" (19)	...he was a human being-to be human is to err-...(13)
...dört açtım gözlerimi kulaklarımı... (236)	...wide-eyed...(247)
...el etek öper... (228)	...groveling meekness... (238)
...etekleri zil çalarak... (155)	...hastily...(160)
...laf kıtlığında asmalar budayarak...(280)	...forgoing any flowery small talk. (295)

O güzel gözlerini dört açarsan başına kötü bir şey gelmez. (102)	...if you keep those beautiful eyes of yours peeled, no misfortune, no misfortune at all will befall you.(105)
“...gözlerini fal taşı gibi açan...” (294)	...who opened his eyes wide and scarcely blinked...(309)
Kocamın gün görmemiş, ama çelebi ruhlu Abaza babası... (56)	(53)...my husband’s gentlemanly Abkhazian father, who’d never lived an easy life
...iğne ipliğe döner. (404)	...reduced by love to skin and bone...(432)
...ipe sapa gelmez... (58)	...inane rantings about jinns (55)
...kolay nam yapmak ve kalın kafalı efendilerinin gözüne girmek için... (299)	...to make an easy name for themselves and to gain importance in the eyes of dense patrons.(315)
...kantarın topunu iyice kaçırp...(19)	...had the nerve sto say...(13)
Hayriye önceden kaşla göz arasında odayı havalandırdığı, kandili de ışığı kesen bir köşeye iyice gizlediği için.. (235)	Hayriye had furtively aired out the room beforehand...(246)
İstanbul kazan Ester kepçe... (46)	Esther’s a ladle and Istanbul’s a kettle, (42)
Tezhiple resmin uyumunda kılı kırk yarması... (118)	...a fanatic about the coordiantion of color between gilding and illustration...(121)
...beni büyük bir kumpasın parçası olarak kullanıyor diyen bir kuşku kurdu içimi yiyor... (224)	...a worm of doubt was gnawing at me...(234)
...içimi kurt gibi kemiren bir şüphe var. (4)	...there’s also a worm of doubt that gnaws at me.(437)
Lafı evirip çevirerek gevelemedi. (28)	...he didn’t mince his words.(23)
Ok yaydan çıkmıştı bir kere. (29)	But it was too late for that.(24)
“On parmağında on marifet...”(69)	...whose talent allowed them to accomplish miracles (67)
...paragöz olan çıraklık arkadaşım... (29)	...My old companion apprentice, who’d grown greedier...(25)

...bana kalırsa postu çoktan deldirtmiştir o bahtsız. (46)	...if you ask me, he's long since had his pierced.(42)
...ya da bir punduna getirip kendi harikasının üzerine su döküp bozuyordu. (182)	...or seizing an opportunity , he'd spill water on the piece, ruining it.(190)
Sırra kadem bastı. (69)	...He's plain disappeared.(67)
...süt dökmüş kedi gibi... (337)	...like a cat who'd spilled milk, (356)
...toprak çekti... (13)	...The earth called to him, (7)
“Ununu elemiş, eleğini asmış...” (387)	...who's done everything he will ever do, (413)
...yakayı ele vermiş... (25)	...who has given himself up...(20)
... yüreğime taş basıp ... (56)	I swallowed my pride and went to work.(53)
...içimi kurt gibi kemiren bir şüphe... (410)	There is also a worm of doubt that gnaws at me.(437)
...bu işte de daha çok ekmek var.” (19)	...there was much more bread in this venture. (13)

Bir çuval inciri berbat etmek deyiimi Türkçede, “düzelmekte olan bir durumu yersiz, yanlış davranışlarla bozmak” (TDK, 2019) anlamında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında “Bir çuval incir berbat olur.” (229) deyiimi TDK sözlüğünde yer alan anlamıyla kullanılırken, eserin İngilizce çevirisinde ise “all of our efforts will have been in vain.” (240) şeklinde yer almıştır. Bu durum, beraberinde bir çeviri sorununu getirir. Çevirmen bu deyiimi, “tüm çabamız boşu boşuna olmuş olacak/olacaktır” şeklinde aktarmıştır. Hâlbuki, İngilizcede bu deyiimi karşılayan birkaç alternatif mevcuttur. Bunlara *upset the apple-cart* veya *rock the boat* kalıplaşmış ifadeleri örnek gösterilebilir.

Burnu büyük olmak deyiimi Türkçede “kendini beğenmiş, kibirli (kimse), azametli” (Yurtbaşı, 2013: 369) anlamlarında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında “Beni burnu büyük bulup iğnelemesinler diye...” (25) şeklinde yer alan bu deyim, eserin İngilizcesinde “...they wouldn't accuse me of conceit...” (19) olarak çevrilmiştir. Deyimin içinde geçen “burun” ve “büyük” kelimelerinin İngilizce karşılıkları yer almasa da eşdeğerlik kuramı bağlamında çevirmen deyim anlamını “kibirli” (conceit) kelimesi ile karşılamaya çalışmıştır. Bunun yerine *think one is the bees's knees* söylemi kullanılabilir.

Çiğ süt emmek deyiimi Türkçede “soyca bozuk, yaradılışça kötü olmak, soysuzluk ve namussuzluk yapabilecek yaratılıştaki olmak, güvenilmez insan” (Yurtbaşı, 2013: 391) anlamlarında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında “...çiğ süt emmiş insanoğluymuş...” (19) biçiminde yer alan bu deyim, eserin İngilizce çevirisinde “...he was a human being-to be human is to err-...” (13) olarak sadece “insanoğlu” anlamına gelecek sıradan bir söylem ile çevrilmiştir. Bu durum, Türkçede yukarıda anlamını verdiğimiz deyiimi tam olarak karşılamamaktadır. Bunun yerine *yaradılıştan kötü niyetli olmak* anlamına gelen *to be evil-minded by nature* söylemi kullanılabilir.

Eteği zil çalmak deyimini Türkçede “sevinç, memnuniyet ve neşe içinde olmak” (Yurtbaşı, 2013: 442) anlamlarında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında “Kara, etekleri zil çalarak bir keseyle geri döndü.” (155) şeklinde yer alan bu deyim, eserin İngilizce çevirisinde “Black hastily returned with his money purse.” (160) olarak çevrilmiştir. Bu tür bir çeviri, kaynak metinde yer alan *eteği zil çalmak* deyiminin vermiş olduğu “sevinç ve neşe içinde olmak” anlamını karşılamamaktadır. Çevirmen, tercümede “acilen” anlamına gelen “hastily” kelimesini tercih etmiştir. Bunun yerine *happy as a box of birds* ya da *be extremely happy* deyimleri kullanılabilir.

Türkçede “anlamsız, boş, gereksiz sözler söylemek” (Yurtbaşı, 2013: 560) anlamında kullanılan *laf kıtlığında asmalar budamak* deyimini, *Benim Adım Kırmızı* romanında “Laf kıtlığında asmalar budayarak hoşbeş etmeyi gibi zaaflara kapılmadan hemen konuya giriveriyordu.” (280) şeklinde geçer. Romanın İngilizce çevirisinde söz konusu ibare, “but went straight to the heart of the matter forgoing any flowery small talk” (295) olarak yer almıştır. Bu durum eşdeğerlik kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, çevirmenin kaynak dildeki *laf kıtlığında asmalar budamak* deyiminin yerine hedef dilde bunu karşılayabilecek *forgoing any flowery small talk* yapısını kullandığı görülmüştür.

İğne ipliğe dönmek, Türkçede “çok zayıflamak” (Yurtbaşı, 2013: 501) anlamında kullanılan bir deyimdir. *Benim Adım Kırmızı*’da “... aşktan iğne ipliğe döner.” (404) şeklinde geçer. Romanın İngilizce çevirisinde söz konusu deyim, “reduced by love to skin and bone.” (432) olarak ifade edilmiştir. Bu durum eşdeğerlik kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, çevirmen *iğne ipliğe dönmek* deyimini hedef dilde *bir deri bir kemik kalmak* anlamına gelebilecek ifadelerle karşılamıştır. Bunun yerine *be as thin as stick* söylemi kullanılabilir.

(Bir yer) kazan (biri) kepçe deyimini Türkçede TDK sözlüğüne (2019) göre “bir yeri etraflıca (dolaşmak, aramak)” anlamında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında, “İstanbul kazan Ester kepçe” biçiminde geçer (46). Romanın İngilizce çevirisinde deyim, “Esther’s a ladle and Istanbul’s a kettle” (42) olarak yer almıştır. Bu şekliyle çeviri, eserin deyimle ortaya koyduğu anlamı tam olarak karşılamamaktadır. Çünkü, çevirmen deyimde geçen “kazan” ve “kepçe” kelimelerinin sadece hedef dildeki karşılığını vermiştir. Dolayısıyla, Türkçede önemli bir durumu ifade eden bu deyim, çeviri dilinde düz bir anlamda kullanılarak anlamı tam olarak yansıtmamaktadır.

Kılı kırk yarmak deyimini Türkçede TDK sözlüğünde (2019) “titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak” anlamlarında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında, “Tezhiple resmin uyumunda kılı kırk yarması” (118) şeklinde yer alan deyim, romanın İngilizce çevirisinde “a fanatic about the coordination of color between gilding and illustration” (121) olarak geçer. Eşdeğerlik kuramı bağlamında, “titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek” anlamında kullanılan *kılı kırk yarmak* deyimini, hedef dilde “fanatic” kelimesiyle karşılanmaya çalışılmıştır. Çeviribilim açısından bu durumu olumlu olarak değerlendirmek güçtür. Bunun yerine hedef dilde *kılı kırk yarmak* deyimini karşılayabilecek *getting into the weeds* ifadesi kullanılabilir.

Süt dökmüş kedi gibi deyimini Türkçede “kabahatini bilip de çekingen korkak ve sessiz durmak” (Yurtbaşı, 2013: 649) anlamında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında “babam öldürülmeden önce bu eve süt dökmüş kedi gibi giriyordun.” (337) olarak yer alan bu deyim, romanın İngilizce çevirisinde “before my father was murdered, you entered this house cowering like a cat who’d spilled milk.” (356) şeklinde geçer. Çevirmen, Türkçe deyimini içinde geçen “süt” ve “kedi” kelimelerini kullanarak bir anlam yakalamaya çalışmıştır. Bunun yerine hedef dilde *süt dökmüş kedi gibi* deyimini karşılayabilecek *as timid as a mouse* ifadesi kullanılabilir.

Toprak çekmek deyimini Türkçede “ölümü yaklaşmak” (Yurtbaşı, 2013: 671) anlamında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı* romanında “Ölecekler için toprak çekti derler.” (13) şeklinde yer alan bu deyim, romanın İngilizce çevirisinde ise “The earth called to him, they say of men who are about to die.” (7) olarak yer almıştır. Çevirmen burada “toprak” kelimesini kullanarak ve ek bir açıklama vererek (they say of men who are about to die) ilgili anlamı vermeye çalışmıştır. Fakat buradaki çeviri daha çok “Toprak ona seslendi/onu çağırdı.” anlamına gelmektedir. Bu da aslında kaynak dildeki deyimini kısmen karşılamaktadır.

Ununu elemek, eleğini asmak TDK'de (2019) “geri kalan ömrü süresince yapacak önemli bir işi kalmamak” anlamında kullanılır. *Benim Adım Kırmızı*'da “Ununu elemiş, eleğini asmış bir ihtiyar gibi” (387) biçiminde verilen bu deyim, romanın İngilizce çevirisinde “Like an old man who's done everything he will ever do.” (413) olarak ifade edilir. Eşdeğerlik kuramı bağlamında, “Yapabileceği her şeyi yapan/yapmış olan yaşlı bir adam gibi” olarak çevrilen bu deyim Türkçedeki anlamı vermektedir.

Bu işte daha çok ekmek var deyimi Türkçede “kazançlı iş” anlamına gelmektedir. *Benim Adım Kırmızı* adlı eserde bu deyim “Bu işte de daha çok ekmek var.” (19) olarak kullanılmıştır. Eserin İngilizce çevirisinde “...there was much more bread to be made in this venture” (13) olarak yer alan bu deyim, “ekmek” (bread) kelimesi verilerek çevrilmiştir. Bu ifade Türkçede yaygın olarak kullanılan deyimden karşılığını tam olarak verememektedir.

Sonuç

Edebî yapıtların çevirisinde eşdeğerlik kuramına yönelik değerlendirmelerde kaynak metin ile hedef metin arasındaki uyumun korunması ve amaca yönelik tespitlerin yapılması çevirmenin asli görevlerindedir. Özkırımlı, çeviri konusunda şu iki temel görüşten söz eder:

“Genellikle şu iki karşıt görüş öne sürülür. a) Çevirmen bir aracıdır; bu nedenle, asıl yaratıcıya, çevirdiği yapıtın yazarına bağlı kalmak, yapıtı olduğu gibi aktarmak zorundadır. b) Çevirmen bir aracıdır, ama çevirdiği yapıtı kendi diline aktaran bir aracı. Bu nedenle, anlatılmak isteneni en iyi biçimde aktarmaktır önemli olan” (Özkırımlı, 1974: 34).

Özkırımlı'nın ortaya koyduğu iki görüşün temelinde çevirmenin aracı olması durumu yatar. İkinci görüş olan çevirmenin anlatılmak isteneni en etkili ve amacına uygun olarak aktarması, bunu yaparken de hem kaynak dile hem de hedef dile bağlı kalarak eseri yeni okur kitlelerine sunması son derece önemlidir.

Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* romanında deyimlerin çeviribilim ve eşdeğerlik kuramı bağlamında kullanımının ele alındığı bu çalışmada, çevirmenin bazı durumlarda çok başarılı çeviriler yaptığı bazı durumlarda da eş değerli karşılıklar saptamak yerine sıradan ve düz söylemlerle anlamı karşılamaya çalıştığı örneklerle tespit edilmiştir. Çeviri açısından önemli bir unsur olan deyim ve kalıp sözlerin hedef dile aktarımında yaşanan bu tip sorunlarda, kültür aktarımı yetersiz kalacağından eserde verilmek istenen mesaj da algılanamayacaktır. Bu nedenle, *Benim Adım Kırmızı* romanında kültür aktarımının amacına ulaşabilmesi için eserde yer alan bazı deyimlerin çevirisinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

Aksan, Doğan, (2003), *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Aksoy, N. Berrin, (2001), *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, Aralık, Sayı 11, Bizim Büro Basımevi Yayın Dağıtım, Ankara.

Aksoy, N. Berrin, (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi, Ankara.

Arslan, Fatih, (2008), “Metaforik Tercihler Bakımından Akif'i Okuyabilmek”, *I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu*, C. 259, s.259-264.

Baykan, Ali, (2005), “Sosyal- Kültürel Faktörlerin Çevirideki Rolü”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, s. 177-197.

Benjamin, Walter, (1923), *Çevirmenin Görevi* (Çev: Ahmet Cemal), Çeviri, Eylül 1979, Kültür Bakanlığı, s.49-60.

Erten, Asalet, (1993), “Çeviri Ediminde Kayıplar Sorunu”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.10, S.1, s. 315-330.

Eruz-Esen, Sakine, (2012), *Akademik Çeviri Eğitimi*, Multilingual Yayıncılık, İstanbul.

- Esen, Nükhet, (2006), “Orhan Pamuk’un Romanlarında Anlatım Çeşitliliği”, **Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Göktürk, Akşit, (2006), **Çeviri: Dillerin Dili-İnceleme**, Yapı Kredi Yayınları, Ankara.
- Kıran, Ayşe Eziler, Kıran, Zeynel, (2013), **Dilbilime Giriş**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Köksal, Dinçay, (2008), **Çeviri Eğitimi Kuram Ve Uygulama**, Nobel Basımevi, Ankara.
- Naci, Fethi, (1999), “Roman ve Toplum”, **Cumhuriyet Kitap**, 11(2), 3.
- Özcan, Yasemin, (2008), “Orhan Pamuk’un Türkçesi: Benim Adım Kırmızı Örneği”, **II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi Bildiriler**, İstanbul Kültür Üniversitesi, Cilt: 1, s. 541-558.
- Özkırımlı, Atilla, (1974), “Çeviri Sorunları II, Yeterlilik, Yetersizlik”, **Soyut Dergisi**, s.38-44, İstanbul.
- Pamuk, Orhan, (1998), **Benim Adım Kırmızı**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Orhan, (1999), **Öteki Renkler**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Orhan, (2001), **My Name is Red** (çev: Erdağ Göknaç), Printed in the UK by CPI Bookmarque, Crydon, CrO 4^{TP}, UK.
- Rifat, Mehmet, (2006), **Benim Adım Kırmızı’yı Kim Anlatıyor, Orhan Pamuk’u Anlamak**, (Der. Engin Kılıç), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sezer, M.Abdulbasit ve Özkan, Erdost, (2011), **Dil ve Anlatım Sanatları**, Pulat Basımevi, Ankara.
- Stolze, Radegundis, (2013), **Çeviri Kuramları- Giriş**, (Çev. Emra Durukan), Değişim Yayınları, İstanbul.
- TDK, (2019), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25/07/2019).
- YAZICI, Mine, (2007), **Yazılı Çeviri Edinci**, Multilingual, İstanbul.
- YAZICI, Mine, (2010), **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul.
- Yıldız, Şerife, (2004), “Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:12, s. 375-386.
- Yurtbaşı, Metin, (2013), **Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü**, Doğan Ofset Yayıncılık, İstanbul.